

Posudok na habilitačnú prácu Ľuboša Kačírka

Národný život Slovákov v Pešťbudíne 1850-1875. Békéscsaba, Východný ústav Slovákov v Maďarsku 2016 (Korridor knihy 8.), 401s.

Habilitačná práca Ľuboša Kačírka je venovaná komplexnej téme, čomu zodpovedá aj jej štruktúra. Okrem úvodu a záveru práca pozostáva z nasledujúcich veľkých kapitol: 1. *Budín, Pešť a Pešťbudín. Obraz dnešnej Budapešti v slovenskom vedomí v 19. storočí.* 2. *Národný život Slovákov v Pešťbudíne v 1. polovici 19. storočia.* 3. *Slovenský život v Pešťbudíne v 50. rokoch.* 4. *Obdobie po politickom uvoľnení (1859-1867).* 5. *Národný život Slovákov v Pešťbudíne po vyrovnaní (1868-1875).* Už z názvov jednotlivých kapitol vyplýva, že sa ich vnútorná štruktúra navzájom podobá. Napríklad druhá a piata veľká kapitola je veľmi podobne štrukturovaná. Vždy sa začína celkovým priblížením demografickej, kultúrnej a spoločenskej situácie Slovákov v hlavnom meste Uhorska, potom nasleduje prezentácia ich náboženského života a nakoniec autor venoval pozornosť slovenskému spolkovému, resp. širšiemu spoločenskému životu a predstaveniu dobovej tlače, periodík a vydavateľskej činnosti. Od ostatných kapitol sa najviac líši prvá kapitola, ktorá je venovaná predovšetkým celkovému rozmachu mesta, jeho sociálnej štruktúre, postaveniu Slovákov v meste, ich základným sociálnym charakteristikám, ako aj obrazu mesta (Pešťbudín ako „kotel národov,” „sídlo neresti“, resp. kultúrne centrum Slovákov).

Základným terminologickým otázkam sa autor venuje už v úvode, ktorý preto nie je len viac-menej povinným historiografickým zhrnutím doterajšej literatúry o danej téme. Tu sa spomína otázka používania názvu hlavného mesta v slovenskom jazyku. Určite by bolo podnetné, keby sa bol autor aspoň čiastočne venoval aj menu mesta v kontexte minimálne maďarského, nemeckého a

latinského jazyka. Takýto prístup si pritom autor zvolil v prípade pomenovania zo slovenského pohľadu dôležitých ulíc hlavného mesta, hoci treba spomenúť, že ani v tomto prípade nebol vždy dôsledný – v zozname názvov ulíc na s. 377. napríklad občas uviedol tri jazykové verzie názvu (slovenskú, nemeckú a maďarskú), inokedy zase len slovensko-maďarskú alebo slovensko-nemeckú kombináciu.

Počas prípravy knihy sa autor okrem odbornej literatúry v slovenskom, resp. českom jazyku opieral hlavne o súdobé periodiká, o spomienky rozličných osobností slovenského života, ktoré trvale alebo prechodne žili v Budapešti, a taktiež o archívne pramene. Okrem Celoštátneho evanjelického archívu v Budapešti a Zemského archívu v Opave išlo prevažne o primárne zdroje z archívov na Slovensku. Určite by sa však dali k danej téme nájsť zaujímavé informácie aj v maďarských archívoch, a to osobitne v Národnom archíve a v Archíve hlavného mesta Budapešť. Tu však pravdepodobne zohrala svoju úlohu aj autorova jazyková predispozícia. Medzi citovanými zdrojmi preto väčšinou chýbajú zdroje v maďarskom jazyku.

Našťastie o danej téme existuje množstvo prameňov v slovenskom jazyku. Nedostatok, resp. jazyková nedostupnosť maďarských alebo nemeckých prameňov však pravdepodobne spôsobili fakt, že autor sa menej venoval obrazu Slovákov v očiach väčšinovej verejnosti Budapešti. Určite by bolo zaujímavé preskúmať aj to, v akom kontexte sa budapeštianski Slováci objavovali v populárnych dielach vtedajšej maďarskej literatúry, napríklad v dielach Móra Jókaiho a Kálmána Mikszátha. Pritom je známe, že síce v rozličnej miere a forme, ale obaja vo svojich dielach reflektovali existenciu Slovákov v Budapešti. Niektoré z ich diel sú dostupné aj po slovensky, teda v slovenských prekladoch. Tento pohľad by len obohatil celú publikáciu.

Autor inak na základe svojich (pre neho dostupných) prameňov dokázal veľmi plasticky zobrazit' štruktúru, život a kultúrne aktivity Slovákov v Budapešti. Na

celej knihe vidieť, že sa danej tematike venuje už niekoľko rokov a pri písaní hodnotenej práce dokázal do nej úspešne zakomponovať aj svoje predchádzajúce výskumy (napr. problematiku Novej školy slovenskej). Dokázal taktiež úspešne sumarizovať aj vedecké výsledky výskumníkov „slovenskej Budapešti“, ktorých poznatky doplnil o svoje nové informácie. Práca obsahuje mnohé zaujímavé detailné poznatky – napr. o činnosti Daniela Bacháta na začiatku jeho budapeštianskeho pobytu (pohrebná reč pri pohrebe obetí nešťastia z roku 1874) alebo o národných postojoch syna Jána N. Bobulu.

Výhodou hodnoteného diela je to, že kompletizuje niektoré medzery, ktoré má slovenská historiografia v prípade budapeštianskych Slovákov. Týmto spôsobom vlastne môže napomôcť rozbiť alebo aspoň zrelativizovať niektoré stereotypné závery o členoch tejto komunity, ako aj o celej komunite. Je jasné, že problematiku Slovákov v Budapešti a v rámci nej aj otázku budapeštianskych Slovákov (dva spomínané pojmy totiž nie sú úplne totožné) na základe súčasných vedomostí už nie je možné chápať len v kontexte liptovských murárov. Preto by bolo vhodné keby autor pokračoval v tomto smere výskumu a zároveň viac sprehládnal a možno časom aj vytvoril, resp. dotvoril typológiu Slovákov – občanov hlavného mesta krajiny.

Určite je a bude zaujímavá napríklad otázka podrobnejšieho spracovania postavenia a regrutácie slovenského štátneho úradníctva v medziobdobí medzi rokom 1850 až 1867, ale aj neskôr, teda v čase dualizmu. Prirodzene, túto problematiku bude možné v plnej šírke pochopiť a doplniť len vtedy, keď budú v nejakej forme použité aj maďarské verejnosprávne pramene a možno aj spomienky. Podobne zaujímavá je aj otázka dôkladnejšieho spracovania „slovenskej remeselníckej a podnikateľskej Budapešti“. Už súčasná publikácia naznačuje mnohé zásadné väzby, ktoré pomáhajú pochopiť celkové súvislosti a celú dobu.

Kniha je podrobne zdokumentovaná a pekne ilustrovaná. Niekedy však nie je jasné, prečo autor používa kurzívu alebo zvýraznené písmo, ktoré občas pôsobia rušivo (pozri napr. s. 39. s. 48-49.) v texte pri označení síce zaujímavej, ale nie až tak podstatnej informácie. Pravdepodobne však ide o nevhodnú redakčnú úpravu inak peknej a užitočnej knihy. Toto neznižuje význam a užitočnosť danej publikácie.

Záverom, habilitačná práca sa javí ako vedecky prínosné dielo už erudovaného historika. Splňa všetky nároky kladené na tento typ práce, preto ho odporúčam uznať ako habilitačný spis a po úspešnom habilitačnom konaní sa prihovám za udelenie vedecko-pedagogickej hodnosti docent v odbore slovenské dejiny.

Prof. Dr. Ivan Halász PhD.

V Budapešti, 27. septembra 2017.